

Nalpru gail

Nalobulat napisulan van hən nalpru gail

Ase itos nalobulat napisulan egai?

Datsaləboi as totoſi. Len alat lotokad namitisau, ta m̄o galevis lunau ke aPol o aParnapas totoſi, ta daməŋai galevis lunau ke aApollos totoſi husur nasoran san ebutəlas mai igomah.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu asike ləb̄iteh dan nadəlomian lotokade lan. Isor vəsvəsaii ke, nalo siMoses tous naviolan hən natutumavan sil nəsaan, inoŋ, husur aYesu totutumav hən gai vəha-sua tovi naməkot. Salipair dan aYesu hən ləb̄etəlmam tətəs hən naṽide seJu gail. Ləb̄igole dereh lipanis habat sile.

Itosi m̄os ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totoſi m̄os alat siYesu len naut sua, ale nəvanuan isoḅur ei lovi Ju.

Itosi ŋais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totoſi len nasihau sua len nasihau A.D. 66 vəbar A.D. 96, be ləsaləboi naut totoſi lan.

- 1) Len aKristo, aGot evəhot gai (1.1-3)
- 2) AKristo iyalyal səhor aŋel gail (1.4–2.18)
- 3) AKristo iyalyal səhor aMoses mai aJosua (3.1–4.13)
- 4) AKristo evi b̄iltihai tutumav səhor ahai tutumav p̄isi (4.14–7.28)
- 5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len nəda heKristo esəhor na-kel-gati-an ta m̄o tota

- gati len nēda herivatvat gail (8.1–9.22)
- 6) Nəboŋ aKристо totutumav hən gai esəhor
naviolan ideh ahai tutumav gail lototutu-
mav həni (9.23–10.39)
- 7) Nədəlomian silat ta sutuai (11.1-40)
- 8) Nəmauran timabe hən aGot behəhəvur həni?
(12.1–13.19)
- 9) Na-sor-tuŋ-an mai nasoruan naməkot
(13.20-25)

ANatun aGot

¹ Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor vəha-
sobsobur mai atəmadat gail ta sutuai len navide
tiltile gail. ² Len nəboŋ galegai hən nanoŋan
hən navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor
mai gidato. Itabtabuh len aNatun hən natit p̄isi
ləbēvi esan səbon. Len aNatun, aGot igol nəmav
mai navile a pan mai natit p̄isi lan.* ³ ANatun
evi namialan hən namənas hən nəyalyalan siGot.
Ilav kot aGot, ep̄itoŋ hən nəboruan siGot. Len
nasoruan hən nədaŋan san etəgau gat natit p̄isi
hum lotomaienan. Nəboŋ togol naveveuan dan
nəsaan, ebətah len navəlan nəmatu seKin len nəmav
a məhat.*

ANatun aGot iyalyal səhor aŋel gail

⁴ Imaienan aGot igol aNatun iyalyal səhor aŋel
gail, hum nəhes aGot tolav maii toyalyal səhor
nahəsəlit gail. ⁵ Husur aGot sakel mai aŋel ideh ke,
“Gaiug govi aNatugw ulum̄an,
daməŋai noġəm vi Təmañ.”
Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

* **1:2:** Jon 1.3 * **1:3:** Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19

“Ginau dereh nevi Təman,
ale atenan tevi Natugw.”*

6 Ale tətəs am, nəboŋ aGot togol ahai a m̃o san
bēgəm vi lan navile a pan, ike,

“Aŋel p̃isi siGot lilotu həni!”*

7 Nəboŋ tosor husur aŋel gail, aGot ike,
“Nugol aŋel sagw gail losum̃an nəlan,
loum sagw hum nəhab towunwun.”*

8 Be nəboŋ tosor mai aNatun ike,
“O Got, nəbiltihai bətbətah sam̃ hum sekiŋ
ip̃at vi sutuai sutuai,
nanoran sam̃ ehum nəhai sekiŋ
gotowol hən esam̃ gail lan.

9 Goləmas bun nanoran,
gomətahun bun nəsaan.
Imaienan, aGot tovi aGot sam̃ evəhas gaiug,
eβir naoil hən nahəhaʋuran len gaiug
səhor avan ideh gail am.”*

10 AGot ikele am ke,
“Nasub̃, len natub̃atan goriñ nəpaudesen hən nav-
ile a pan,
ale nəmav, gotoum həni hən navələm̃ gəlaru.*

11 Dereh natgalen p̃isi limasig,
hum nahurabat tomatu van vañom.
Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

12 Dereh gebul gat nəmav mai navile a pan
hum nahurabat naut susus,
ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.
Be gaiug, gəsagəgel boŋ ideh

* 1:5: Psa 2.7; 2Sam 7.14 * 1:6: Deu 32.43 * 1:7: Psa 104.4

* 1:9: Psa 45.6-7 * 1:10: Len naut egai nəvanuan totos nəbē
enan isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navələn gəlaru.

ale nəmauran sam̃ asike inoŋ vi sutuai.”*

¹³ Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

“Gebətah tarhət nəmatu sagw,

vir nəberiñ naenemi sam̃ gail pipit nariem̃
gəlaru

hən ləbēvi ut kəmas.”*

¹⁴ Be aŋel gail lumabe? Lovi nanunun hən nau-
man siGot ŋai. Esəvat galit hən ləbēvi tarhət
silat, gai tolav kuv galit dan nəsaan hən ləbikad
nəmauran vi sutuai.

2

Sadaturusrus vi tut dan nakitinan

¹ Husur natenan, datimastəgau gat nakitinan
dattosəsəloŋ həni tia, hən asike datbirusrus vi tut
dani. ² Husur, len aŋel gail aGot isor, ale na-
soruan san egəm vi lo, ipat tin. Ale nəvanuan
toḅur kotovi o sagol nəsa tokele, ipanis tonor hən
nəsa togole o sagole.* ³ Imagenan, asike datbinau
natenan totibau aYesu togole, nə-lav-kuvi-an dan
nəsaan sidato, datigam yav dan nəpanismen siGot
mabe? Nasuḅ m̃au ikel ur metəkav hən nə-lav-
kuvi-an enan dan nəsaan, beti alat lotosəsəloŋ həni
lukel koti mai gidato ke tovi kitinan. ⁴ Ale aGot
am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lo-
tokel kot aYesu, namerikel nəvanuan lotomaŋmaŋ
len gail, namerikel lotogol nədaŋan san toḅarḅar,
mai naviolan seNunun, aGot toḅəpehun gail tonor

* **1:12:** Psa 102.25-27 * **1:13:** Psa 110.1 * **2:2:** Uman 7.53.
Len naut egai ikel nadəlomian seju gail ke, aGot ilav nalo mai aŋel
gail lotolavi mai a Moses.

hən naləŋonian san, natgalen ƿisi lukel uri ke tovi kitinan.*

aYesu, aNatun Nəvanuan

⁵ Navile a pan ƿegəmai, dattosor husuri gagai, aGot sariŋi len navəlan aŋel gail. ⁶ Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke,

“Got, nəvanuan lovi sa hən gəbinau galito?

Anatun nəvanuan ase hən gəbekətkəta təban?

⁷ Len namityal tomidol ŋai goriŋi a pan kəkereh len aŋel gail,

ale goputsani hən ƿikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ.

⁸ Goriŋ natit ƿisi len navəlan.”*

Nəboŋ aGot toriŋ natit ƿisi len navəlan, eriŋ natit ƿisi, natideh səpat. Gagai datsaris natit ƿisi len navəlan sal. ⁹ Be nəsa dattoris imaiegai ke: datoris aYesu, len namityal tomidol ŋai aGot “toriŋi a pan kəkereh len aŋel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hən ƿikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ, husur toləŋon tosa vəsa len nəmatan, hən ke, len navoian aGot toviol kəmas həni, ƿesəsəloŋ hən nabus hən nəmatan mōs nəvanuan ƿisi. ¹⁰ AGot igol natit ƿisi ale natit ƿisi ipat mōsi. Inor hən gai to-dam hən aYesu toləŋon tosa vəmat. Husur, len naləŋon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hən toil a mō hən nəvanuan gail. Ale egəm vi ƿisal hən ƿilav kuv nəvanuan ƿisobur dan nəpanismen hən nəsaan salito, ale hən ƿesəhar galito hən ləbēvi natun aGot hən ləbikatəpōl hən nəyalyalan san.

* **2:4:** Mak 16.17-18, 20; Uman 5.12 * **2:8:** Psa 8.4-6

¹¹ AYesu igol nəvanuan gail luveveu dan nəsaan salit gail hən ləbevi siGot səbon ηai. Imaienan, aYesu mai alat gai togol lotoveveu, galit p̄isi lukad aTəmalit tosua ηai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hən b̄ekis galit hən awawa san gail. ¹² Ikel mai aGot ke,

“Dereh nikel ur nahəsam̄ mai awawa sagw gail
hən ləbeləboi gaiug.

Len nəhən nəbonbonan,
dereh nekəkai hən nə-sal-suh-gaiug-an.”*

¹³ Ikele am ke,

“Dereh nerin̄ nəlogw len aGot.”

Ike,

“Ginau eg boh mai anatugw gail aGot toviol hən galit mai ginau.”*

¹⁴ Imagenan, husur anatun gail len nadəlomian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am ep̄itoṽ, egəm vi vanuan sum̄an galito. Egəm vi vanuan hən ke, len nəmatan san, natəmat totəgau gat nədan̄an hən nəmatan, b̄evi ut kəmas. ¹⁵ Len nəvide enan, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enan, lumakuv dani. ¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarhət sian̄el gail, be evi tarhət sinəpasusan siApraham gail.* ¹⁷ Husur enan, aGot ike aYesu tesum̄an nəbathudud nadəlomian san len nəvide p̄isi hən b̄egəm vi b̄iltihai tutumav, nəlon b̄itan̄is nəvanuan gail, ale hən b̄idan̄ len nəsa aGot torin̄i len nəvəlan. Egəm vi b̄iltihai tutumav hən b̄etutumav sil nəsaan sinəvanuan gail hən aGot b̄erub̄at galit dan nəsaan

* **2:12:** Psa 22.22 * **2:13:** Isa 8.17-18 * **2:16:** Isa 41.8-9

salito.* ¹⁸ Bathut aYesu toləŋon tosa nəboŋ aSetan totaltal sobuer ke tigol nəsaan, gai eləboi bevi tarhət salito nəboŋ aSetan bitaltal ke ligol nəsaan.

3

AYesu iyalyal səhor aMoses

¹ Imagenan bathudud məttovi siGot səbən, aGot ekis ginamit mai gamito hən datbevi lan nəmav. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai abiltihai tutumav dattokel ur nadəlomian dattokade lan. ² AYesu idaŋ len aGot totabtabuh lan, igol nəsa tokele, sumən aMoses todaŋ len aGot hən bəkətkəta təban naim siGot tovi alat siGot.* ³ AGot ebunusi ke, aYesu inor hən nə-sal-suhi-an səhor aMoses, hum nəvanuan na-um-im-an tonor hən nə-sal-suhi-an səhor naim toum həni. ⁴ Husur naim pisi ikad nəvanuan na-um-im-an toum həni, be aGot eum hən natit pisi. ⁵ AMoses idaŋ len aGot hum nəvanuan nauman tokətkəta təban naim siGot tovi nəvanuan san gail. Nəsa aMoses togole ehum nasoruan kəta tokel kot nəsa aGot bikelə balai. ⁶ Be aKristo tovi aNatun aGot idaŋ len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navəlan. Ale datovi im san. Datbeil b̄ur namətahwan, datbetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokade len aKristo, ale datbeviv həni, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vəsvəsaii-an hən Nəbe 95

⁷ Imagenan, ehum aNunun aGot tokele, ike, “Daməŋjai, mətbesəsəloŋ hən nadolon aGot,

* **2:17:** Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11 * **3:2:** Num 12.7

- 8 nəlomit timaḅur, sa-nəkadumit tihaihai
 sun̄an atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
 nəboŋ lotopair dan ginau,
 lototaltal kitev nədaŋan sagw ke imabe
 len naut masmas toḅḅesw.
- 9 Len naut ei atəmamit gail ta sutuai
 lukoblen kitev nədaŋan sagw ke tomabe,
 luke leris nədaŋan sagw,
 ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40 lorisi
 len nəsa notogol gail.
- 10 Husur enan nəlogw epəŋas naur enan, ale nuke,
 ‘Akis nəlolit ipair dan ginau,
 ale læsaləboi səhot naṽide sagw gail.’
- 11 Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,
 nuta gat na-keŋ-gati-an sagw len nahəsagw ke,
 ‘Asike loḅis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ
 ideh.’ ”*
- 12 Bathudud nadələmian, mətələləgau ke gamit
 ideh asike ikad nəsaan len nəlon, asike nəlon ipar
 dələmian. Sa-nələomit timaienan hən ḅipair hən
 gamito dan aGot tovi nəkadun nəmauran. 13 Be
 mitigol mətələŋon tivoi am len nələomit gabag akis,
 len nəboŋ ḅisi dattokisi hən “daməŋjai,” sal, hən
 nagəgərasan hən nəsaan asike ḅigol gamit ideh
 ḅihaihai dan aGot. 14 Husur datḅetəgau gat
 nadələmian dattokade len aKristo van vəbar nag-
 ilen, hum dattogole nəboŋ dattotuḅat riŋ nələodat
 lan, namilen ke dattokatəḅol mai aKristo len nəsa
 tovi esan.
- 15 Hum natosian siGot toke,
 “Daməŋjai, mətḅesəsəloŋ hən nadolon aGot,
 nələomit timaḅur, sa-nəkadumit tihaihai,

* 3:11: Psa 95.7-11

sumñan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
nəboŋ lotopair dan aGot.”*

¹⁶ Nəvanuan lotosəsəloŋ hən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses tosəhar galit dan naut a Ijip. ¹⁷ Ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40, nəlon aGot epəŋas as galito? Nəlon epəŋas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas toḃəḃesw. ¹⁸ Ale nəboŋ aGot toke, “Asike loḃis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh,” isor mai as galito? Ikel naten mai alat ləsagol husur nəsa tokel mai galito.* ¹⁹ Imaienan, datobunusi ke, husur lotopar dəlomian lan, ləsaləboi ləḃəḃis len naut nəŋavŋavan san.

4

¹ Na-kel-gati-an siGot hən datḃəḃis len naut nəŋavŋavan san ipat sal. Imagenan, datimaslələgau, datemətahw ke gamit ideh asike ḃəḃis lan. ² Husur na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, gidat am datosəsəloŋ həni sumñan galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsəloŋ kəmas həni ŋai, ləsasəsəloŋ həni len nadəlomian.* ³ Husur gidat dattokad nadəlomian lan datoḃis len naut nəŋavŋavan san. Galit am, ehum aGot toke, “Ale len nəlol paŋpaŋ sagw, nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,

* **3:15:** Psa 95.7-8 * **3:18:** Psa 95.11 * **3:18:** Hən naves
16-18, ris Num 14.1-35 * **4:2:** Len natosian galevis ta sutuai ike:
Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadəlomian silat
lotosəsəloŋ husur aGot.

‘Asike lobis len naut nəḡavḡavan sagw boḡ ideh.’”*

Ekəmaienan naut kəmas nauman san gail tohav nəboḡ togol navile a pan tonon. ⁴ Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmariboḡ na-vəha-məlevru-an, ike, “Len nəmariboḡ na-vəha-məlevru-an, aGot iḡavḡav dan nauman san p̄isi.”* ⁵ Ale hum tokele tia, “Asike lobis len naut nəḡavḡavan sagw boḡ ideh.”* ⁶ Imaienan, naut enan ipat sal m̄os nəvanuan galevis hən ləb̄eb̄is lan. Ale alat ta m̄o lotosəsəlōḡ hən na-kel-uri-an tovoi hən nəḡavḡavan enan, ləsāb̄is lan husur ləsagol husur nəsa aGot tokele. ⁷ Ale aGot erin̄ nəboḡ sual am, ekisi hən “Daməḡai.” Len nəboḡ tohusur habat hən̄i, len nəb̄e siTevit, aGot ikel nəsa tokele a m̄o, ike,

“Daməḡai, mət̄besəsəlōḡ hən nadolon aGot, nəlomit timaḡur, sa-nəkadumit tihaihai.”*

⁸ Mitinau aJosua nəboḡ tosəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail lətəkad nəḡavḡavan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur nəboḡ tile hən nəḡavḡavan.* ⁹ Imagenan, nəḡavḡavan ipat sal m̄os alat siGot, hum nəḡavḡavan siGot len nəmariboḡ na-vəha-məlevru-an. ¹⁰ Husur nəvanuan tobis len nəḡavḡavan siGot, iḡavḡav dan nauman san, sun̄ian aGot toḡavḡav dan nauman san nəboḡ togol navile a pan tonon. ¹¹ Imagenan, datehisi hən datb̄eb̄is len naut nəḡavḡavan enan. Gidat ideh satiteh,

* **4:3:** Psa 95.11 * **4:4:** Gen 2.2 * **4:5:** Psa 95.11 * **4:7:** Psa 95.7-8 * **4:8:** Deu 31.7; Jos 22.4

satigol tətōv hən atəmadat ta sutuai ləsagol husur nəsə aGot tokele.

¹² Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsə aGot tosor mōsi. Ikan səhor nābu nəbalan ideh tokan naut toru. Etiv pəpəhun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nəsə topat burhubələsehwa. Eləboi bəpəpəhun navoian dan nəsəan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlon nəlolito. ¹³ Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit p̄isi səkad nə-kabut-gole-an am, iḡarḡar hən aGot bəkəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit p̄isi dattogole maii.

AYesu, abiltihai tutumav toyalyal

¹⁴ Imagenan, husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNatun aGot tobis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgau gat nadələmian dattokel uri ke dattokade. ¹⁵ Husur datukad abiltihai tutumav toləḡon tosa mai gidato nəboḡ datsədaḡ. Len naḡisal p̄isi aSetan italtal ke atenan tigol nəsəan, eḡitoḡ hən totaltal ke datigol nəsəan. Be gai sagol nəsəan, eḡuer lan. ¹⁶ Beti, len na-il-buri-an, dategəm pəpadaḡ hən nabiltihai bətbətah siGot. Dategəm pəpadaḡ hən aGot toviol kəmas hən navoian, hən nəlon bitaḡis gidato, mai hən beviol hən navoian mai gidato nəboḡ datḡipar vi-tarhəte-an.

5

¹ AGot ilekis hən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən bisor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi p̄isal salito van hən aGot. Abiltihai tutumav eviol hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil

nəsaan sinəvanuan gail.* ² Ale abiltihai tutumav eləboi bikad naŋide bəmədau van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis suñan galito. ³ Husur enan etutumav māu sil nəsaan san gail mai nəsaan salit gail.* ⁴ Avān ideh saləboi biŋvat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav gai səbōn. Be ipat len aGot səbōn hən bəkisi, hum tokis aAron sutuai.*

⁵ Len naŋide tomāienan, aKristo səbōn səŋat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke,
“Govi Natugw,

daməŋai nogəm vi Təmañ.”*

⁶ Ale len naut tile am ike,

“Govi ahai tutumav vi sutuai,

suñan aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*

⁷ Len nəmauran san len navile a pan, aYesu isor tuŋ van hən aGot toləboi bilav kuvi dan nəmatan. Eñiri hən bəvi tarhət san, ikai habat, namətarur san isel, ale husur toriŋ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəsəloŋ həni.* ⁸ Naut kəmas aYesu tovi aNatun aGot, len na-ləŋon-isa-vəsa-an san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an. ⁹ Ale nəboŋ togol natit piŋisi aGot toriŋi hən biŋgole tonon, egəm vi kadun nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen hən nəsaan, nəkadun nəmauran vi sutuai mōs nəvanuan piŋisi lotogol husur nəsa tokele.

* **5:1:** Nəboŋ nəvanuan togol nəsaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san biŋgel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togole. * **5:3:** Lev 9.7

* **5:4:** Exo 28.1 * **5:5:** Psa 2.7 * **5:6:** Psa 110.4 * **5:7:** Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46

¹⁰ Ale aGot erinji hən biŵat nəhes aBiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadəlomian hən asike mətuteh dani

¹¹ Namtukad natit isoḅur hən namtbikel husur natenan, be idan̄ hən namtbisor vəsvəsaii husur mətumanmaneh hən mətbeləboi səhoti. ¹² Gamit mətukad nadəlomian sutuai tia wake mətsavi hai pusan sal. Hən nəsa? Be mətələḅon ke avan ideh teḅusan gamit tətəs am, tuḅat hən nakitinan metəkav lotomədmədaul len nasoruan siGot. Mətosuḅman natuhtətai ḅai tosus, saləboi bihan nəhanian todaḅ sal. ¹³ Husur avan ideh tomaur len nasus ḅai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal.† ¹⁴ Be nəhanian todaḅ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

¹ Imagenan, naḅusanan metəkav husur aKристо, daterinji husur dattoləboii tia. Ale datimatmatu len aYesu Kристо. Sadatetuḅat len nəpaudesen hən naḅusanan tətəs am. Datoləboii ke datimaspair dan nəsa dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboii ke datimasriḅ nəlodato len aGot.

² Datoləboi naḅusanan husur nəbaptaisan*, mai naḅide hən dattoriḅ navələdato len nəvanuan hən bikad aNunun aGot. Datoləboi naḅusanan husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəboḅ aGot

† **5:13:** Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2 * **6:2:** Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptaisan ale nakəkasian n̄os naveveuan evi naḅide seju gail, be len nasoruan ta Kris luke baptaisən hən gəlar p̄isi.

h̄ep̄ep̄ehun navoian dan n̄esaan.* ³ Naṣusanan galenan lipat. Ale aGot b̄idam̄ h̄ani, datetibau len aK̄risto, datimatmatu lan!

⁴ N̄evanuan gail lotoriṅ n̄əlolit len aYesu Kristo tia, l̄əber̄iṅ gabulani, naṣisal h̄an l̄əbet̄əlmam, h̄an l̄əb̄ipair dan n̄esaan salit t̄etas am, eḅuer. N̄əboṅ nam̄ial siYesu tohut n̄əmarginobut dan n̄əlolito, n̄əboṅ lototuḅat l̄əboi naviolan toḡəm len n̄əməv, n̄əboṅ lotokatəṗol mai aNunun aGot, ⁵ n̄əboṅ lotoləboi navoian h̄an nasoruan siGot, n̄əboṅ lotosəsəloṅ h̄an n̄ədaṅan h̄an n̄əboṅ b̄egəmai len natohan pipi-habəlan aGot, ⁶ galit lotoriṅ n̄əlolit len aYesu Kristo tia, l̄əber̄iṅ gabulani, naṣisal h̄an l̄əbet̄əlmam, h̄an l̄əb̄ipair dan n̄esaan salit t̄etas am, eḅuer. Lom̄edas bun galito, husur, eh̄um lotoṗos gat aNatun aGot len n̄əhai balbal t̄etas, ale riṅ nahur sasa len gai len n̄əhon n̄əvanuan gail.*

⁷ Mitinau n̄ətan. N̄əboṅ naus tous daṅir lan, n̄ətan enan edim naus enan, natit gail lutov, luṽan h̄an n̄əvanuan gail lotomabul n̄əhanian len n̄ətan enan l̄əbihan. N̄ətan enan aGot ivoi h̄ani, eh̄əhaṽur h̄ani. ⁸ Be n̄ətan b̄isa, h̄an natit tohum n̄əhau mai n̄əhai lotokad nasunite ṅai l̄əb̄itov lan, n̄ətan enan evi ut k̄əmas, savoi h̄an natideh. Hum ma aGot b̄isemale h̄ani. Len nagilen, n̄əhab dereh tihani.*

⁹ Gamit namttoləmas bun gamit ṗisi, naut k̄əmas namttokəmaienan, namtsəkad n̄ə-lon-uri-an ideh len gamito. Namtoləboii ke, m̄əttokad naṽit gail lotovoi am: nadələmian samit mai naṽide samit tonor h̄an alat aGot tolav kuv galit dan n̄əpanismen sil

* **6:2:** Uman 18.25, 19.3-6
3.17-18

* **6:6:** Ipru 10.26

* **6:8:** Gen

nəsaan salito. ¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon ibon̄bon̄ hən nauman samito, mai na-ləmas-buni-an samito hən nahəsan. Arumasil nəbon̄ məttovi tarhət sinəvanuan san gail, hum məttohole tia, ale hum məttohol tabtab həni sal. ¹¹ Be namtoləyon masu̇ ke, gamit p̄isi mitidaŋ len aGot magenan van vəbar nagilen hən mət̄beləboi buni ke, dereh mitikad p̄is nəsa məttovatvat viri. ¹² Samtipetəmas, be mitigol tətə̇ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadələmian mai na-toh-mədau-an, ludaŋ b̄ur nəmauran todaŋ vir ləb̄ikad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datbeil gəgat len na-kel-gati-an siGot

¹³ Nəbon̄ aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aAraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan gabag. ¹⁴ Ikel mai aAraham ke, “Nok-itin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləb̄egəm vi bathudud b̄isob̄ur vəha-sob̄ob̄ur am”^{*} ¹⁵ Beti len nə-daŋ- b̄uri-an san aAraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati.^{*} ¹⁶ Nəbon̄ nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, eməlas. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləb̄isor b̄albal husuri am. ¹⁷ Len nāvide tomaienən, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləb̄ikad nəsa tokel gati ləb̄eləboi buni ke, nə-nau-utaut-an

^{*} **6:14:** Gen 22.16-17 ^{*} **6:15:** Gen 17.1-2, 18.10, 21.5

san asike egəgel boŋ ideh. ¹⁸ aGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsan. Nateru enan arsaləboi arβegəgel boŋ ideh husur aGot saləboi βelibliboŋ boŋ ideh. Imaienan, len eru enan, gidat dattosaβ naut nasusuahan len gai, datoləŋon ivoi habat am len nəlodato hən datβetəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datβikade balai.* ¹⁹ Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datβeriŋ nəlodat lan. Ta mō len naim siGot, ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətah gol gidato dan aGot,* ²⁰ husur aYesu eil a mō, eβisutur sidato tia. Egəm vi βiltihai tutumav sidato vi sutuai sumān aMelkisetek ta sutuai.*

7

AMelkisetek ahai tutumav

¹ AMelkisetek eg boh evi kiŋ hən nabiltivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toy-alyal buni. AMelkisetek ebubur mai aApraham nəboŋ aApraham totəlmam dan nabiltibalan tosəhor nakiŋ tovat lan, ale eus aGot hən βivoi hən aApraham. ² Ale aApraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit pisi to-tariv kuv gail dan alat toβal mai galito.* (Nahəsan aMelkisetek, namilen ke, “aKiŋ hən nanoran,” ale husur tovi kiŋ hən naut a Salem, namilen ke, “aKiŋ hən natəmat.”) ³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman,

* **6:18:** Num 23.19 * **6:19:** Lev 16.2 * **6:20:** Ipru 4.14, 2.7;
Psa 110.4 * **7:2:** Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20

anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəboŋ hən nəpasian san o nəmatan san.† Esumān aNaturan aGot; evi biltihai tutumav vi sutuai.

⁴ Mitinau nəyalyalan siMelkisetek. Bathut nəyalyalan siMelkisetek, aAraham, abilititəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit pisi tokade dan nabiltibalān. ⁵ Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit pisi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotopitpitoŋ, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siAraham.* ⁶ Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəŋavur tovi siAraham. Ale aAraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek eriŋ navoian siGot lan. ⁷ Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan toriŋ navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalyalan səhor enan gai toriŋ navoian siGot lan. ⁸ Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, lovi vanuan ŋai lotoləboi ləbimat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, lukele ke tomaur sal. ⁹ Nəboŋ aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəŋavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datbike, nahəmar aLevi len nəpasusan siAraham lototariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, galit am lulavi mai aMelkisetek. ¹⁰ Husur nəboŋ aMelkisetek tobubur mai aAraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len nəpasusan siAraham, ale evi

† **7:3:** Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esumān səkade. * **7:5:** Num 18.21

aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəjavur mai aMelkisetek.†

11 Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən ləbēvi ahai tutumav ləbēil a mō hən nəvanuan gail hən ləbēhusur nalo enan. Be nauman sihai tutumav galenan sanor hən b̄igol nəvanuan b̄inor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile hən b̄igel galito, ahai tutumav tosum̄an aMelkisetek be sasum̄an aAron len nahəmar aLevi? 12 Husur nəboŋ tokad nəgəgelan len nəvanuan tovi ahai tutumav gail, nalo am egəgel. 13 Husur ahai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum ahai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh. 14 Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan sejutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

AYesu esum̄an aMelkisetek

15 Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosum̄an aMelkisetek egəm tia. 16 AYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədaŋan hən nəmauran san saləboi b̄imasig boŋ ideh, ipat vi sutuai. 17 Husur natosian siGot ikel husuri ke,
“Govi hai tutumav vi sutuai,
sum̄an aMelkisetek

† **7:10:** Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit p̄isi. * **7:14:** Mat 1.1-3; Luk 3.33

tovi hai tutumav ta sutuai.”*

¹⁸ Imaienan datoləboii ke, nalo ta m̄o husur ahai tutumav gail, aGot igele husur sədaŋ, savi tarhət sivan ideh. ¹⁹ Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo tokele, saləboi biŋgol datb̄inor len nəhon aGot. Ale aGot igol naṗisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi datb̄egəm pəpadaŋ hən aGot.

²⁰ Nəboŋ aGot togol naṗisal veveu enan, ita gati len nahəsan. Nəboŋ togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan. ²¹ Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsan, ike,

“Nasub̄ ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,
ale asike egəgel hən nənauan san boŋ ideh, ike,
‘Govi hai tutumav vi sutuai.’ ”*

²² Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan siGot, ipat len navəlan aYesu māu hən biŋgol ṗis na-kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu enan ivoi səhor ta m̄o aGot tokel gati mai alat a Israel.

²³ Datinau na-kel-gati-an ta m̄o. A m̄o ikad ahai tutumav galenan lotosəbur tia, husur nəmatan salito igol nauman salit gail inoŋ. ²⁴ Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai. ²⁵ Imaienan, alat lotogəm hən aGot len aYesu, eləboi biṗlav kuv kavkav hən galito dan nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən biṗsor salito len nəhon aGot.

²⁶ AYesu māu evi abiltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut dan nəsaan hum aGot

* 7:17: Psa 110.4 * 7:21: Psa 110.4

tohəhaʋur həni, səkad natideh tosa lan, iveveu, nəsaan ideh sagol səbiŋbiŋal. Etile dan nəvanuan nəsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav. ²⁷ Gai sahum əbilitihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai hən bilav kuv nəvanuan gail pisi dan nəpanismen sil nəsaan salito. Igol vəha-sua həni ŋai. Ale nəboŋ totutumav hən gai gabag natutumavan enan ikabut gol pis nəsaan.*
²⁸ Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədaŋ husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsan egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNatun, nəsaan toβuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Abilitihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

¹ Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad əbilitihai tutumav sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən nəbilitihai bətbətah seKiŋ len nəmav.* ² Eum ei len naut tolo len nəmav, naim nətaβolen kitin hən nalotuan Nasuβ aGot toum həni, nəvanuan saum həni.

³ Ahai tutumav pisi, aGot itabtabuh len galito hən ləbeviol hən naviolan gail maii, ale hən ləbetutumav van həni. Len naʋide tomaienən, imasil ke əbilitihai tutumav sidat m̄au, gai am ikad natsua hən bəbetutumav həni. ⁴ Gai tatoh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad

* **7:27:** Ipru 5.3; Lev 9.7 * **8:1:** Psa 110.1

nəvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail van hən aGot hum nalo tokel buni. ⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalo-tuan tovi natətoʋan mai nənahənah hən nəsa tohum topat len nəmav. Husur enan, nəboŋ aMoses pəpadaŋ hən bəum hən naim nətaʋolen, aGot ikel nalələgauan maii ke, “Gigol vahvahir natit pisi tinor husur nəplan notoʋusan gaiug həni tia len naʋehuh.”* ⁶ Be gagai, aYesu, abiltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoi buni səhor nauman sihai tutumav gail ta m̃o. Len naʋide tomaienən, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu, ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta m̃o. Husur na-kel-gati-an veveu enan eil gəgat len nasoruan tovoi səhor ta m̃o.

⁷ Husur na-kel-gati-an ta m̃o təhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.* ⁸ Be aGot ikel ur nəsaban len nəvanuan seIsrael gail ike,

“Len nəboŋ bəgəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an veveu
notokel mai nəvanuan naut a Israel mai a Ju-
tah.

⁹ Asike ehum na-kel-gati-an
notokel gati mai atəmalit ta sutuai,
nəboŋ nototəgau navələlito,
hən nəbesəhar galito dan naut a Ijip.
Bathut ləsətəgau gat na-kel-gati-an sagw ta m̃o,
imaienən nəlogw iʋov hən galito.”

¹⁰ Ale ginau Nasub aGot nekəmaiegai ke,
“Len nəboŋ bəgəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an egai
nikele mai nəvanuan naut a Israel ke:

* **8:5:** Exo 25.40 * **8:7:** Exo 24.3-8

Dereh neriņ nalo sagw gail len nənauan salito,
ale nitos gat gail len nəlolito.

Dereh nevi aGot salito,
ale levi vanuan sagw gail.

¹¹ Ale asike lupar ləboian len ginau,
hən nəvanuan bēvusan avan tile totoh pəpadaŋ
həni,
o hən nəvanuan bēvusan aʋan am ke,
‘Geləboi Nasuḅ aGot!’

Husur nəvanuan p̄isi dereh leləboi ginau,
alat lotovi ut kəmas mai nəvanuan totibau, galit
p̄isi.

¹² Husur dereh neruḅat galit dan nəsaan salito,
ale asike nunau təlman hən nəsaan salit gail
boŋ ideh am.”*

¹³ Nəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən “na-kel-
gati-an veveu,” igel na-kel-gati-an ta m̄o gol tovi
ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəm
matu, asike idareh, teḅuer.

9

Navide hən nalotuan ta m̄o

¹ Mitinau na-kel-gati-an siGot ta m̄o. Ikad nalo
gail hən nalotuan mai naut sua tolo len nav-
ile a pan. ² Loum hən naim nətaḅolen enan.
Ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hən togol narum̄
toru. Len narum̄ sua, bopita, ikad nametəlai
paspasil toil, nam̄ial toməlevru lotopaŋ lan, mai
natev sua mai nabəta lotoviol həni mai aGot.
Narum̄ enan lokisi hən Naut Tolo.* ³ Beti narum̄

* **8:12:** Jer 31.31-34 * **9:2:** Exo 26.1-30, 25.23-40

tarhəbĩltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Masuŵ.* ⁴ Len narum̃ enan ikad nəmel tutumavan nagol lototutumav hən nəhai pəhas lan. Ale ikad nabokis lotopos gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. Burhulon Nabokis ikad nabiliwai nagol nəmanna tosuh lan, mai nəhai nəyaran siAron todum̃oh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.* ⁵ A məhat hən Nabokis ikad nakerupim* hən namənas siGot, nəhabəlalaru lotosəсах gol namətan Nabokis tovi naut aGot toruḅat nəsaan dan nəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namtḅisor vəsvəsai p̃is natgalen gagai.*

⁶ Na nəboŋ lotoutaut p̃is natgalenan maienan, ahai tutumav gail ləḅis akis len narum̃ bopita hən ləḅigol nauman salito m̃os nalotuan.* ⁷ Be abiltihai tutumav səḅon eḅis len Naut Tolo Masuŵ vəha-sua ŋai len nasihau p̃isi. Len nəboŋ enan eviol hən nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nəvanuan lotogolgole len natətan salito.* ⁸ Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, nəboŋ naim nətaḅolen topat sal, naḅisal hən avan ideh ḅeḅis vi lohoim len Naut Tolo Masuŵ səkamis. ⁹ Natenan ehum nasoruan kəta m̃os nəboŋ ta daməŋai. Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutumav hən gail ləsaləboi ləḅigol nəlon nəvanuan lotolotu ḅimasil. ¹⁰ Husur nəkadun naḅide hən naviolan mai natutumavan evi nalo hən nəhanian, namunian mai nəkəkasian

* **9:3:** Exo 26.31-33* **9:4:** Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num

17.8-10; Deu 10.3-5

* **9:5:** Nakerupim evi natit tomaur tokad

nəhabəlan toru.

* **9:5:** Exo 25.17-22* **9:6:** Num 18.2-6* **9:7:** Lev 16.2-34

m̄os naveveuan. Nalo galenan lovi h̄en niben n̄evanuan ŋai. Ale nalo galen lupat van v̄ebar n̄eboŋ aGot togol nāvide veveu.

¹¹ N̄eboŋ aKристо toḡem vi b̄iltihai tutumav h̄en natit lotovoi lotovisi tia, ēbis len naim n̄etāpolen toyalyal mai tonor s̄ehor ta m̄o. Naim n̄etāpolen enan, avan ideh saum h̄eni h̄en nav̄elan, ale savi natideh topat len navile eg a pan. ¹² N̄eboŋ aKристо tobis len Naut Tolo Masūv̄, sabis len nasihau p̄isi hum āb̄iltihai tutumav ta m̄o lotogole. Ao, ēbis v̄ha-sua ŋai husur s̄elav n̄eda hinani mai n̄eda hetuh̄buluk vi lohoim h̄en b̄ek̄ekas kuv n̄esaan, be ilav n̄eda han s̄eb̄on, evi lohoim. Ale len n̄eda han ēpur kuv gidato dan n̄epanisman, ale n̄emakuvan enan ipat vi sutuai. ¹³ A m̄o, ahai tutumav ebul h̄en n̄eda hinani mai n̄eda heb̄uluk mai n̄emasiav h̄en natuh̄buluk p̄ehāvut† len n̄ewai, ale igol egiris niben n̄evanuan lotob̄iŋb̄iŋalan len nalo h̄en nibelit b̄iveveu dan nab̄iŋb̄iŋalan salito.* ¹⁴ Be n̄eda hiYesu es̄ehor masūv̄ h̄en natgalenan. Len n̄edaŋan seNunun aGot totoh vi sutuai, aKристо, natit tosa tob̄uer lan, etutumav h̄en gai van h̄en aGot. Imaienan, n̄eda han igol n̄elodat imasil dan n̄esa dattogole lotolav gidato vi lan n̄ematan; n̄eda han igol n̄elodat imasil h̄en datb̄ilotu h̄en aGot tovi nekadun n̄emauran.

¹⁵ Husur natenan, aKристо evi p̄isal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil ḡegat len aYesu h̄en l̄eb̄ikad n̄emauran vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKристо imat h̄en l̄eb̄imakuv dan

† **9:13:** Natuh̄buluk p̄ehāvut enan, lop̄eŋasi, n̄emasiav han ŋai ipat.

* **9:13:** Lev 16.15-16; Num 19.9, 17-19

nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan lotogolgole len na-kel-gati-an ta mō.

¹⁶ Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len nəmatan san anatun gail tile dereh tikad natit san gail, nəmatan sitenan totos gati, timasþarþar.

¹⁷ Husur nəboŋ tomaur sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be nəboŋ tomat, nəsa tokel gati isar-poh. ¹⁸ Bathut enan, len nəda ŋai na-kel-gati-

an ta mō aGot tolav mai aMoses etuþat um.

¹⁹ Nəboŋ aMoses tokel ur þis nakelean todaŋ gail mai nəvanuan þisi, ilav navurun nasipsip lotogol tobisibis, mai nəpashət nahisop, ale etur həni len nəda heþuluk mai nəda hinani mai nəwai, ale eþil həni hən nəda þegiris nalobulat mai nəvanuan gail þisi. ²⁰ Ikel mai galit ke, “Egai nəda hən na-kel-

gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”†

²¹ Len navide tomaienan, igol nəda egiris naim nətaþolen mai natit þisi hən nalotuan lotosuh ei.*

²² Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit hən nalotuan gail luvėveu len nəda, pəpadaŋ natit þisi. Husur asike nəda þisel, imabe? AGot asike eruþat nəsaan dan nəvanuan gail.*

²³ Husur enan, naim nətaþolen len navile eg a pan mai natit þisi lotosuh lan luvėveu ŋai len nəda herivatvat gail. Natgalenan lohūm nəgarutian hən natit gail len nəmav. Natit gail kitin len nəmav, nəda herivatvat sanor hən þigol ləbiveveu, be naviolan tovoi masuþ səhori ŋai inor həni. ²⁴ Husur aKrišto sabis len Naut Tolo Masuþ nəvanuan toum həni len navəlalito. Naut enan ehum nəgarutian ŋai hən

† **9:20:** Exo 24.8. Nəboŋ aMoses tokəmaienan, esəŋav hən na-kel-gati-an siGot ta mō. * **9:21:** Lev 8.15 * **9:22:** Lev 17.11

Naut Tolo Masuŵ len n̄mav. Be aKристо eḅis len n̄mav kitin, ale gagai isor sidato len n̄hon aGot. ²⁵ Gai etile dan aḅiltihai tutumav tolav n̄da savi ehan, ale tobis len Naut Tolo Masuŵ len nasihau p̄isi. AKристо saḅis len n̄mav h̄n ḅetutumav daḅir h̄n gai. ²⁶ T̄maiēnan, aKристо t̄masmat v̄ha-sōsōbur van, tuḅat len natuḅatan h̄n navile a pan. Be gagai, len n̄boḅ h̄n nanoḅan h̄n navile a pan, evisi v̄ha-sua tovi nam̄kot h̄n ḅetutumav h̄n gai h̄n ḅilav kuv n̄saan. ²⁷ Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriḅ n̄boḅ tonor h̄n gidat v̄isusua datḅimat. Len n̄boḅ enan d̄reh dateil len n̄hon aGot len nakotan san. ²⁸ Len naḅide tomaiēnan, aKристо am imat, etutumav v̄ha-sua tovi nam̄kot h̄n gai, h̄n ḅilav kuv n̄saan sin̄vanuan lotosōbur. D̄reh teḡm t̄etas, be savi m̄os n̄saan sidato. D̄reh teḡm h̄n ḅilav n̄mauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lotol̄ḅon masuŵ h̄n l̄ḅerisi.*

10

¹ Nalo siMoses eh̄m n̄m̄ol h̄n natit gail lotovoi l̄ḅeḡmai, be n̄m̄ol savi natgalenan kitin. Naut k̄mas aḅai tutumav totutumav len nasi-hau p̄isi, natutumavan galenan lod̄das l̄ḅigol alat lotoḡm h̄n l̄ḅilotu, l̄ḅinor len n̄hon aGot. ² Natutumavan galenan l̄tal̄ḅoi l̄tagol n̄vanuan gail l̄tanor len n̄hon aGot, natutumavan l̄tanor. Husur alat lotolotu l̄tanor v̄ha-sua tovi nam̄kot len n̄hon aGot, asike l̄tal̄ḅon t̄sa len n̄lolit sil n̄saan am. ³ Be n̄lolit s̄masil. Ale natutumavan salit galenan lugol ḅai ke, lotonau t̄l̄mam h̄n n̄saan salito len nasihau p̄isi. ⁴ Husur n̄da

* 9:28: Isa 53.12

heḅuluk mai hinani edēdas ḅilav kuv nēsaan boṅ ideh.

⁵ Imagenan, nēboṅ aKristo togēm vi lan navile a pan, ike,

“Gomētahun natutumavan hən narivatvat mai naviolan,

be goutaut hən nibegw hən nēbeviol həni.

⁶ Lopəṅas kavkav hən narivatvat gail len natutumavan,

loviol hən natit gail hən ləḅekēkas kuv nēsaan salito,

wake gəsaḅəḅəḅur.

⁷ Beti nuke, ‘Got, ginau bogai.

Nogēm hən nēḅigol nēsa gotoləṅoni,

hum lototos husur ginau len nalobulat tobul.’ ”*

⁸ Metəkav aKristo ike, “Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəṅas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləḅekēkas kuv nēsaan, gomētahun gail, gəsaḅəḅəḅur hən gail” (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses).

⁹ Beti aKristo ike, “Ginau bogai, nogēm hən nēḅigol nēsa gotoləṅoni.” Len nasoruan enan ikas kuv nakel-gati-an ta mō hən ḅesəṅav hən na-kel-gati-an veveu. ¹⁰ Ale husur aYesu Kristo togol nēsa aGot toləṅoni nēboṅ totutumav hən niben gabag, len na-tutumav-vəḅa-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səḅon.

¹¹ Akis ahai tutumav gail p̄isi loil təban nəmel tutumavan, loum len nalotuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotop̄it̄p̄itoḅ. Be natutumavan hən

* **10:7:** Psa 40.6-8

natgalenan saləboi bəkəkas kuv nəsaan boŋ ideh.*

¹² Be aKristo, ahai tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ŋai. Etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai hən bīkas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan nəmatu siGot. ¹³ Len naut enan itoh vir aGot bīgol naenemi san gail ləbēvi ut kəmas, hum nakes toriŋ narien gəlar lan.* ¹⁴ Husur, len natutumavan enan tosua ŋai, aKristo igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləbēvi esan səbōn.

¹⁵ ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaienən. Husur ike,

¹⁶ “Ale ginau Nasuḅ aGot nekəmaiegai ke,

Len nəboŋ bəgəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.

Dereh neriŋ nalo sagw gail len nəlolito,

ale nitos gat gail len nənauan salito.”†

¹⁷ Beti ike,

“Nəsaan salito mai natit lotogol gail toḅur kotov nalo,

asike nunau təlmam hən gail boŋ ideh am.”*

¹⁸ Imaienən, nəboŋ aGot toruḅat nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

¹⁹ Imagenən bathudud nadəlomian, len nəda hiYesu datukad na-il-ḅuri-an hən datbēbis len Naut Tolo Masuḅ len nəmav. ²⁰ Len nəmatan san aYesu esəŋav hən naḅisal veveu, naḅisal nəmauran

* **10:11:** Exo 29.38 * **10:13:** Hən naves 12-13, ris Psa 110.1

† **10:16:** Jer 31.33. Ipru 8.10. A nŋo aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan. * **10:17:** Jer 31.34

tolavutur len nabiltikaliko vëbar Naut Tolo Masuŵ. ²¹ Ale husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal toil a mō hən naim siGot, ²² dategəm vi tēban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadələmian kitin. Husur aKристо igol nēda han egiris nəlodato hən datbiveveu, asike datoləŋon isa len nəlodat sil nēsaan am. Ale ekəkas nibedato hən nēwai toveveu.* ²³ Datetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datberin nəlodat len aGot hən bigol nēsa tokel gati. ²⁴ Datinau naŋisal gail hən datbevi tarhət sidat gabag hən datbeləmas bun gidat gabag mai hən datbigol natit tovoi gail. ²⁵ Sa-nəlodat tišov hən nəbonbonan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləŋon tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab hēni bathut tomasil ke Nəboŋ siNasub bēgəm pəpadaŋ.

²⁶ Datbeləboi nakitinan tia, ale datbilekis hən datbigol tabtab hən nēsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi bēkəkas kuv nēsaan. ²⁷ Be ikad namətahwan ŋai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanismen mai nəhab towunwun hən bihan piis naenemi siGot gail balai.* ²⁸ Avan ideh tomətahun bigol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləbikel koti ke tomaienān, imat sile, nalolosaan eŋuer.* ²⁹ Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNaturan aGot, lotonjit nəholit van hēni; lotonau ke nēda togol lotoveveu dan nēsaan tovi ut kəmas ŋai, savi natideh; ale lotosor mēdas aNunun aGot toviol kəmas hən navoian, nəpanismen silatenan imabe? Nəvanuan lotomaienān, inor hən

* **10:22:** Eze 36.25 * **10:27:** Isa 26.11 * **10:28:** Deu 19.15

lëbipanis vësa tibatbat. ³⁰ Husur datolëboi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav naþurþuran mai gaiug hën nësaan gotogole.” Ikele am ke, “Nasuþ aGot dereh tisaþ sëhoti ke nëvanuan san gail lipanis o teþuer.”* ³¹ Nëvanuan þitoh len navëlan aGot nëkadun nëmauran, evi natsua hën avan enan þemëtahw habat lan.

³² Be mitinau tëlman hën nëboŋ ta mïo gail, nëboŋ namïal hën na-kel-uri-an tovoi totuþat mias gamito. Mitinau na-il-gëgat-an samito nëboŋ mëttodaŋ þur na-lëŋon-isa-vësa-an. ³³ Len nëboŋ galevis nëvanuan losëvar gamito, lomëdas tabtab hën gamito len nëhon nëvanuan gail. Len nëboŋ tile am mëtovi tarhët silat alaten lotomëdas masuþ hën galito. ³⁴ Mëtukatëþol hën na-lëŋon-isa-an silat lototoh len naim bëbaŋis. Nëboŋ alat lotoil a mïo lototariv kukuv þis natit samit dan gamito, mëtudañ hëni len nakemkeman, husur mëtolëboii tia ke, gamit mëtukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai. ³⁵ Na-il-þuri-an len nadëlomian samit satimasig husur nakonþurþuran han etibau. ³⁶ Mitimaskad nëdaŋ-þuri-an hën ke, nëboŋ mëttogol nësa aGot tolëŋon gail, dereh mitikad nësa aGot tokel gati.

³⁷ Husur ehum natosian siGot toke,
“Asike idareh atenan togëmgëmai dereh tevisi
ale asike evëlo.

³⁸ Ale nëvanuan sagw tonor dereh tikad nëmauran
tokitin,
husur eriŋ nëlon len ginau.

Ale þerus tëlman, asike nohëhaþur hëni.”*

* **10:30:** Deu 32.35-36 * **10:38:** Hab 2.3-4

39 Be gidato, datsavi silat lotorusrus tɛlmam vɛmasig. Datovi silat lotokad nadɛlomian len aGot, lotokad nɛmauran.

11

Nadɛlomian

¹ Be nadɛlomian evi sa? Nadɛlomian evi na-lɛboi-buni-an ke nɛsa dattovatvat viri dereh tevisi. Evi nalɛboian ke nɛsa datsakɛta risi, ekitin, nɛ-lon-uri-an eɓuer. ² Bathut nadɛlomian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

³ Len nadɛlomian datolɛboi sɛhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit pisi am. Imaienan, len nɛsa datsalɛboi datɓerisi, aGot igol natit pisi dattolɛboi datɓerisi.*

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi aɓan. Len nadɛlomian aApel etutumav hɛn naviolan tovoi sɛhor naviolan siKen. Bathut nadɛlomian siApel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehɛhaɓur hɛn naviolan san. Ale naut kɛmas aApel tomat sutuai tia, len nadɛlomian san isor mai gidato sal.*

⁵ Len nadɛlomian aEnok sɛkad nɛmatan, husur aGot ilav kuvi vi mɛhat. Avan ideh sɛsɛb niben husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hɛn tolay aEnok vi mɛhat, aGot ikel koti ke tohɛhaɓur hɛni.*

⁶ Ale nadɛlomian ɓeɓuer len nɛvanuan, edɛdas ɓigol aGot ɓehɛhaɓur hɛni. Husur avan ideh togɛm hɛn aGot, timaskad nadɛlomian ke aGot totoh, mai toviol hɛn nakonɓurɓuran mai alat lotoɓusɓus kitevi hɛn lɛɓelɛboii.

* **11:3:** Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Gen 4.3-10 * **11:5:** Gen 5.24

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namətahwan hən nəyalyalan siGot, mai len nadəlomian, aNoah eum hən nəak hən bəsusuan nəbathudud san lan dan nilev topul. Len nadəlomian san, aNoah isaḅ səhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot erinji ke aNoah inor len nəhon bathut nadəlomian san.*

⁸ Len nadəlomian, aAraham igol husur nəsa aGot tokisi hən biḡole. Nəboŋ aGot tokisi hən bəriŋ naut totohtoh lan hən bevi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aAraham ivan, naut kəmas saləboi naut bevi lan! ⁹ Len nadəlomian aAraham itoh len naim nətaḡolen hum ametḡos, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale aIsak, anatun aAraham, mai aJakop, aməhaibən, gəlar am arutoh ei maienan, ale arukad na-kel-gati-an siAraham.* ¹⁰ Husur aAraham ekəta vir nabiltivile tokad nəpaudesen topat vi sutuai, aGot togarut nəplan han mai toum həni.*

¹¹ Len nadəlomian siAraham, aGot igol aAraham eləboi bəgəm vi tata, naut kəmas tovi haṽut tia, mai naut kəmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siAraham, gai eləboi bəriŋ nəlon len aGot tokel na-kel-gati-an maii.* ¹² Naut kəmas aAraham tovi haṽut buni tia, be səmat sal, gai evi nəkadun nəpasusan tosoḡur. Lusəḡur hum nanḡeso gail len nəməv, ale hum nabion bitas, nəvanuan edədas beṽuruŋ gail.*

¹³ Nəvanuan galen pisi loil gəgat len nadəlomian salito van vəbar lotomat. Ləsəkad natit aGot tokel

* **11:7:** Gen 6.13-22 * **11:9:** Hən naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 * **11:10:** Ipru 11.16, 12.22 * **11:11:** Gen 18.11-14, 21.2 * **11:12:** Gen 22.17

gati ke ləbikad gail balai; be losuh sutuai hən lotoris natgalenan ta tahw buni ləbēgəmai, ale lohəhaʋur. Ale lukel koti ke lotovi metbōs lototōh len navile a pan, be savi naut a im salito.*

¹⁴ Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta don naut hən bēgəm vi naut a im salito. ¹⁵ Lətənaunau naut matmat salit lotoriŋi, lətələboi lətətəlmam vi lan. ¹⁶ Avil loləŋon masuʋ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot nahu-run səsa hən lotokisi hən aGot salito, ehəhaʋur həni, husur eutaut hən nəbiltivile sua mōs galit tia.

¹⁷ Nəboŋ aGot toke bēbunus tas nadələmian siApraham ke bīmabe, aApraham, len nadələmian san, eviol hən alsak hən bētutumav həni.* AApraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan ti-sobur, gai eutaut hən bētutumav hən anatan tosua ŋai, ¹⁸ naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan sam̄ dereh levi len nəpasusan seIsak.”* ¹⁹ Len nabunusian siApraham, inau ke aGot toləboi biŋol nəvanuan bile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datbike, ehum aApraham tokad tətəs hən alsak totəlmam dan nəmatan.

²⁰ Len nadələmian, aIsak eus aGot hən bivoi hən anatan gəlaru, aJakop mai aEsau len nəboŋ gail ləbēgəmai.*

²¹ Nəboŋ pəpadaŋ hən aJakop bimat, len nadələmian, eus aGot hən bivoi hən anatan aJosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatehw, ilotu hən aGot.*

* **11:13:** Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12 * **11:17:** Gen 22.1-14

* **11:18:** Gen 21.12 * **11:20:** Gen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Gen 47.31, 48.1-20

22 Nəboŋ pəpadaŋ hən aJosef ħimat, len nadəlomian, isor husur nəboŋ alat a Israel ləbivan dan naut a Ijip. Ale ikel huni ke, nəboŋ ləbivan lipat nabəlasun gail van.*

23 Nəboŋ lotopas aMoses, len nadəlomian, anan mai atəman arosusuan aMoses van vəbar nahəbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale ar-samətahw hən arħəbər kotov nalo sekiŋ.*

24 Nəboŋ aMoses totibau, len nadəlomian, emətahun nəvanuan gail ləbəkisi hən anatan anatvavin aFero.† 25 Emətahun nəsaan husur togol nahəhaħuran tomīdol ŋai, be ilekis hən ħikatəpəl hən nəmauran todaŋ nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsa lan. 26 Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul həni savi natideh, be nəvanuan gail ləbesəvari, ehəhaħur hən ħələŋon ħisa mōs Kristo ħegəmai, səhor hən ħikad nakontit gail a Ijip topul həni. Husur inau tabtab hən nakonpūrŋuran aGot ħeviol həni maii balai.

27 Len nadəlomian, aMoses eriŋ naut a Ijip, samətahw len nəlol paŋpaŋ sekiŋ, husur etəgau gat naŋisal san hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədas ləberisi.‡ 28 Len nadəlomian, aMoses igol nəhanan hən nəPasova nametəkav. Ikele hən alat seIsrael ke, ligol nəda tegiris nabopita salit gail hən əŋel hən nəmatan asike ħibar ahai a mō salit gail.*

* **11:22:** Gen 50.24-25; Exo 13.19 * **11:23:** Exo 1.22, 2.2
 † **11:24:** Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akiŋ salit gail hən aFero. ‡ **11:27:** Exo 2.14-15. Nəboŋ aMoses togam dan akiŋ, samətahw lan, emətahw husur naIpru gail lomətahun ləbėhusuri hum nəvanuan na-il-a-mō-an. * **11:28:** Exo 12.21-30

²⁹ Len nadəlomian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nətas Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nətan masmas. Be nəboŋ alat a Ijip lotoke ləbēhusur galito, lomun, lumat p̄isi.*

³⁰ Nəboŋ alat seIsrael lotoyar garu len nabiltivile Jeriko husur nəmariboŋ toməlevru, len nadəlomian, nəv̄od hən nabiltivile enan iteh.* ³¹ Mitinau aRahap toṣur hən niben. Nəboŋ nəvanuan toru artomətan natit p̄isi len nabiltivile Jeriko, aRahap ehəhaṽur hən artotoh maii. N̄a len nadəlomian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele.*

³² Ikad isoḅur am hən nəb̄ikele, be namityal eḅuer hən nəb̄isor husur aKiteon, aParak, aSamson, aJeftah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail. § ³³ Len nadəlomian, nəvanuan galenan lugol natit isoḅur. Luḅal mai nakiŋ naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboŋ lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləŋoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke ləb̄ikade. Len nadəlomian lugol nabuŋon nalion gail ekəkol,* ³⁴ lugol nəhab topaŋ habat imat; lugam yav dan nəmatan hən naḅu nəḅalan. Ləsədaŋ be nədaŋan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən nabiltiḅalan, luḅal mai navəshəsoltia hən nametḅos gail van lohut galito.* ³⁵ Len nadəlomian, alatp̄əhaṽut lukad tətəs

* **11:29:** Exo 14.21-31 * **11:30:** Jos 6.12-21 * **11:31:** Jos 2.1-21, 6.22-25 § **11:32:** Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jeftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1. * **11:33:** Dan 6.1-27 * **11:34:** Dan 3.1-30

hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan.*

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətahun ləbipair dan nadələmian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas bun galit van lumat sile. Ludamñ hən ləbimat maienan hən ləbikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta mō husur iʋan hən nəmauran vi sutuai. ³⁶ Ale nəvanuan galevis losəsəloŋ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbaŋisian hən natsen len naim bəbaŋis.* ³⁷ Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən naʋu nəbālan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lubar tite, nəmauran salit idaŋ, nəvanuan gail lomədas tabtab hən galito.* ³⁸ Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a pan ləsanor kasi hən ləbitoh mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas toḅəḅesw mai len naʋehuh gail, losusuah len naʋurhuvat mai naʋur gail len tan.

³⁹ Alatenan ta mō, Got isor sal suh galit p̄isi husur nadələmian salito, be nəsa aGot tokel gati ke ləbikade balai galit ideh səkade.** ⁴⁰ Husur aGot eutaut hən natsua tovoi səhor ta mō mōs gadit p̄isi, hən ke, len naʋonan mai gidato ŋai, galit loləboi ləbikad naʋit na-kel-gati-an p̄isi san.

* **11:35:** 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37 * **11:36:** 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6 * **11:37:** 2Chr 24.21 *** **11:39:** Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta mō lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke ləbikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəboŋ aGot ḅesəvat aKristo gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail.

12

aGot igol datupanis hən beṽusan gidato

¹ Alatenan ta m̃o, nəmauran salit ikel kot nadəlomian salito len aGot, ale nəmauran salito igol nadəlomian sidat idan̄ am. Imagenan, husur dattokad nəbilitluṽoh enan tahum lotodar vis gidato len nəgamgaman hən nəmauran, datebubulan natit p̃isi toməlas gat gidato, mai nəsaan tomədmədaṽu hən dattovisivis lan. Ale len nə-dan̄-buri-an datigam len nəgamgaman aGot torin̄ gidat lan. ² Datekəta haihai len aYesu tovi nəkadun nadəlomian sidato. Evi gai tovurvur nadəlomian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idan̄ bur nəmatan len nəhai balbal, nahur sasa hən nəmatan enan savi natideh lan. Ale ebətaḥ len nətarhət nəmatu hən nəbilitihai bətbətaḥ siGot.*

³ Mitinau aYesu todaṽ bur nahur sasa len navəlan nəvanuan nəsaan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hən asike mət̃bikad na-ləṽon-isa-an len nəlomito, asike nəlomit biḥov hən nəmauran samito. ⁴ Mətuḅal hən nəsaan biṽon̄ len nəmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəḅalan enan. ⁵ Ale nəlomit ibon̄bon̄ hən nasoruan aGot tokel mai gamit hum anatun gail hən biḡol mət̃beləṽon biṽoi am len nəlomito. Ike,

“Natugw, saginau naṽusanan hən nəpanismen
 siNasuḅ aGot
 hum tovi ut kəmas.
 Nəbon̄ besivoh len gaiug,
 sa-nəloṽ tisa.

⁶ Husur len nəpanismen,
 Nasuḅ aGot eṽusan alat gai toləmas bun galito,

* 12:2: Psa 110.1

ipanssem galit þisi

gai todañ hæn lotovi natun gail.”*

7 Mitidañ þur naþusanan hæn næpanismen, husur nañide aGot tokade len gamito esuñan mættovi anatum gail. Mætunau ke tokad natətai ideh atəman səpanssem hæn þeñusani a? Ao! 8 Anatum aGot gail þisi lukad naþusanan hæn næpanismen. Be þeþuer len gamito, mətovi natətai naþisal, mətsavi natun kitin. 9 Gidat þisi datukad atəmadat gail

hæn navile a pan. Lupanssem gidat hæn læþeñusan gidato, ale datoputsan galito len nənauan sidato. Ale datimabe hæn aTata senunudato totoh len nəmav? Dateriñ gidat len navəlan hæn datþimaaur!

10 Atəmadat gail lupanssem gidato len namityal galevis ηai mōs nanoran hum tovoi len nənauan salito. Be aGot ipanssem gidato mōs nanoran hæn þevi tarhət sidato hæn datþikatəpəl hæn naþoruan san. 11 Nəboñ næpanismen mōs nanoran tobar gidato, naut kəmas toñusan gidat o tovi tarhət sidato, datsahəhañur həni, husur epəñas! Be a tahw, iñan hæn natəmat mōs alat aGot toriñ galit lan, husur lotogol nəsa tonor aGot toləñoni.

12 Imagenan, navəlamit lotomərav sədañ, nakəbkob nariemit lotogau, lidañ! 13 “Mitigol naþisal gail linor mōs nalohriemito,” hæn alat lotogau asike narielit þetiles, be hæn læþimaaur.*

Səsəloñ husur naləlagauan aGot tokele

14 Mətehisi hæn mətþitoh len natəmat mai nəvanuan þisi; mətehisi hæn mətþidañ len aGot, mai hæn mətþevi esan səþon ηai. Avan ideh asike þidañ

* 12:6: Pro 3.11-12 * 12:13: Hæn naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26

len aGot, asike ðevi siGot, mætunau ke ðeris Nasuð a? Ao, asike erisi boŋ ideh. ¹⁵ Mætelələgau hən gamit ideh asike ðetəgau suluŵ navoian aGot toviol kəmas həni. Gamit ideh satehum nəharhət nəhai tokon, husur nəboŋ toton, igol nəmauran samit idan, ale emədas masuŵ hən isoður.* ¹⁶ Gamit ideh satigol naitian tosa, satesumian aEsau tonau ke aGot tovi ut kəmas. Esau evi ahai a mō, be idam hən na-il-a-mō-an san hum ahai a mō, hən ðihan nasiloh nəhanian sua. ¹⁷ Mətoləboii ke, a tahw aEsau eləŋon ke atəman teus aGot hən ðerinj navoian lan hum ahai a mō, be ikad namətahusian ŋai. Naut kəmas aEsau totanisi, edədas ðegəgel hən naŵit nəsa togole tia.†

¹⁸ Mətsagəm vi lan naŵehuh məttoleboi mətðibari hum alat seIsrael ta mō. Galit lovi lan Naŵehuh Sinai nəhab towunwun lan; naut imermer, ikad nəmargobut, ale nəlan iŵas galito. ¹⁹ Losəsələŋ hən nəwalan hən nətrampet mai nabiltidoldol tosor. Nəvanuan lotosəsələŋ həni loŋir aGot hən asike ðikel nasoruan ideh am.‡ ²⁰ Lomətahw habat len nəsa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh ðibar naŵehuh egai, mitimastubuni.”* ²¹ Nəboŋ aMoses toris natgalenan lotogol namətahwan, ike, “Nupab len namətahwan ninegw topil lan.”*

Gamit mətsagəm vi lan naŵehuh enan. ²² Be gamit mətogəm vi lan Naŵehuh Sion, vi lan nabiltivile siGot nəkadun nəmauran, naut a Jerusalem len nəmav. Len naut ei aŋel lotosəbur

* **12:15:** Deu 29.18 † **12:17:** Hən naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 ‡ **12:19:** Hən naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 * **12:20:** Exo 19.12-13 * **12:21:** Deu 9.19

vəsa luḅonḅon len nabiltikemkeman. ²³ Mətogəm vi lan naḅonḅonan silat lotovi natun aGot, ahai a m̄o san gail, gai totos gat nahəsalito len nəmav. Mətogəm hən aGot tokot hən nəvanuan p̄isi. Mətogəm hən nanunun nəvanuan gail lotonor, aGot togol lotonor len nəhon. ²⁴ Mətogəm hən aYesu, nakel-gati-an veveu siGot toil gəgat lan. Mətogəm vi lan nəda hiYesu togiris gamito, nəda tosor husur natsua tovoi səhor nəda hiApel.Š

²⁵ Samtemətahun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan ηai, ale alat seIsrael lotomətahun nalələgauan tokele, ləsəgam yav dan nəpanismen. Bimaienan, gidato datḅipair dan aGot len nəmav, mai nalələgauan gai tokele, asike datugam yav dan nəpanismen boη ideh.* ²⁶ Len nəboη enan nadolon aGot ekur hən navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hən navile a pan vəha-sual am, savi navile a pan ηai, be nəmav am.”* ²⁷ Len nasoruan “vəha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit p̄isi ta m̄o aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hən ke, natit ləsakur ηai ləḅipat tin.

²⁸ Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hən natohan pipihəḅəlan todədas ḅekur, husur natenan, datepul hən nasipaan, ale datilotu hən aGot len navide gai ḅehəhaḅur həni, datilotu həni len namətahwan mai nəmaηmaηan hən nəyalyalan san. ²⁹ Husur “aGot sidato evi nabiltihab tohan puηpuη natit p̄isi.”*

Š **12:24:** Gen 4.10. Nəda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigol nəpanismen, be nəda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv nəpanismen. * **12:25:** Exo 20.22 * **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Deu 4.24

13

Nə-maris-kotovi-an

¹ Məteləmləmas bun gamit gabag tabtab suñan məttovi latmiñan. ² Sa-nələomit tibonboñ hən mətbehəhañur hən nametbəs bitoh lohoim samito. Nəvanuan galevis lotogol tomaiēnan hən nametbəs gail, lukad añel gail lototoh lohoim salito be ləsaləboii.* ³ Sa-nələomit tibonboñ hən alat lototoh len naim bəbañis. Mitinau galito, nələomit titañis galito hum məttoth mai galit len naim bəbañis. Ale alat nəvanuan gail lotomədas galito van van lotoləñon tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəñasan salito topat len nibemito.

⁴ Gamit p̄isi məteriñ nəlahan a məhat len nənauan samito. Sa-nəmel hən nəlahan tebiñbiñal, namilen ke, alarmisoan aridañ len nəlahan səlaru. Husur aGot dereh tisaḅ səhoti ke, nəvanuan togol naitian tobur kotov nəlahan, mai nəvanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.

⁵ Len nəmauran samito samtələñon masuḅ hən nəvat, be mətehəhañur hən nəsa məttofade. Husur aGot ike,

“Asike noriñ gamit boñ ideh,
asike noriñ gaḅulan gamito.”*

⁶ Imaiēnan asike nomətahw hən nəḅike,
“Nasuḅ evi na-vi-tarhəte-an sagw,
asike nomətahw.

Asike nomətahw len nəsa nəvanuan ñai
toləboi ḅigole hən ginau.”*

* **13:2:** Gen 18.1-8, 19.1-3 * **13:5:** Deu 31.6, 8; Jos 1.5 * **13:6:** Psa 118.6

⁷ Mitinau tɛlmam hɛn alat lotoil a m̃o hɛn gamito, lotoʋusan gamit hɛn nasoruan siGot. Mitinau naʋit nɛmauran salit gail, ale nadɛlomian samito tesuʋian nadɛlomian salito.

⁸ AYesu Kristo sagɛgel boŋ ideh, imaienan ŋai nino, damɛŋai, vi sutuai. ⁹ Imaienan naʋusanan tiltile lotovinvinu, mɛttotɛtan hɛn gail, saleliv gamit vi tut.* Ivoi hɛn mɛtb̃ikad nɛdaŋan len nɛlomito, nɛdaŋan togɛm len navoian aGot toviol kɛmas hɛni, sagɛm len nɛhanian hɛn nalotuan savi tarhɛt silat lotohani.

¹⁰ Ahai tutumav gail loum len naim nɛtaʋolen len navile a pan. Nɛmel tutumavan sidat ipat, be galit lɛsalɛboi lɛb̃ihan ei.* ¹¹ A m̃o aʋiltihai tutumav ipat nɛda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuʋ hum naviolan hɛn b̃ekɛkas kuv nɛsaan sinɛvanuan gail. Be lopɛŋas ʋis niben narivatvat gail a tut dan naut naim nɛtaʋolen gail lotokir lan.* ¹² Len naʋide tomaienana, aYesu am evivile dan naʋiltivile, elɛŋon isa habat, imat hɛn nɛda han b̃ikas kuv nɛsaan dan nɛvanuan san gail, hɛn lɛb̃evi siGot sɛb̃on ŋai.* ¹³ Imaienan datevivile dan naut naim nɛtaʋolen gail lotokir lan, dativan hɛn aYesu hɛn datb̃ikatɛʋol hɛn na-lɛŋon-isaa san. Namilen ke, dateriŋ nalo silat seIsrael, dateriŋ nɛlodat len aYesu ŋai, naut kɛmas nɛvanuan

* **13:9:** Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim

4.3 * **13:10:** Ipru 9.11-14. A m̃o ahai tutumav gail luhan nahudhutih lototutumav hɛni. Be “nɛhanian” hɛn natutumavan len nɛmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodɛdas lɛb̃ihani. Namilen ke, alat lotohusur naʋide hɛn nalo ta m̃o hɛn lɛb̃iveveu, o hɛn lɛb̃inor len nɛhon aGot, lodɛdas lɛb̃ikad nɛmauran kitin aKristo tomat hɛn datb̃ikade. * **13:11:** Lev 16.27 * **13:12:** Jon 19.17,

gail leḅisor mēdas gidato hum lotogole hən gai.
¹⁴ Husur len navile eg a pan datsəkad nabiltivile
 hən datḅitoh tin lan vi sutuai; be datudoŋ kitev
 naut a im ḅegəm balai.* ¹⁵ Imaiēnan, len aYesu,
 datetutumav tabtab hən na-sor-sal-suhi-an tovi
 naviolan vi tēban aGot, naṽit nabuŋodato tokel koti
 ke tovi Masta sidato. ¹⁶ Ale sa-nələmit tibonḅon
 hən mətḅigol navoian, mai hən mətḅevi tarhət
 silat lotomīdol. Natgalenan boh, lovi naviolan
 natutumavan aGot tohəhaṽur hən gail.

¹⁷ Mitigol husur nəsə alat lotoil a mō hən gamito
 len Nasuḅ lotokele, mēteriŋ gamit len navəlalito.
 Lokətkəta tēban gamito, ale galit limaskel mai
 aGot hən na-kel-uri-an husur nauman ɛnan sal-
 ito. Mitigol husur nəsə lotokele hən ləḅeum len
 nahəhaṽuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan
 asike evi tarhət samito!

¹⁸ Mitisor tuṽ tabtab mōs ginamito. Namtoləḅoi
 buni ke nəlonamit imasil, ale namtoləŋon masuṽ
 hən namtḅikad naṽide tonor ŋai, len natit p̄isi
 namtḅigole. ¹⁹ Nələŋon masuṽ hən mətḅisor tuṽ
 ke, aGot tidam̄ hən natələmaman sagw hən nəḅegəm
 tutut hən gamito.

²⁰⁻²¹ AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai
 len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi
 nabiltivanuan tokətkəta tēban nasipsip, ile məhat
 dan nəmatan. AGot hən natəmat tigol mətəpul hən
 natit p̄isi tovoi tonor hən mətḅigol nəsə toləŋoni.
 Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato,
 tigol natit p̄isi ḅehəhaṽur həni. Nə-sal-suhi-an hən

* **13:14:** Ipru 11.10, 16

nəyalyalan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

²² Bathudud nadəlomian noləjon masuŵ hən mətbesəsələn husur nasoruan sagw hən ħigol mətbeləjon ħivoi am len nəlomito, husur nalobulat napisulan egai nototosi van hən gamito, eĥitol ŋai.

²³ Nuke mətələboii ke, awawa sidat len nadəlomian, aTimoti, ludakuvi dan naim bəbaŋis. Gai ħegəm tutut, dereh nitah maii hən namrħegəm ris gamito.*

²⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan ħisi lotoil a mō hən gamito, mai nəvanuan ħisi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

²⁵ Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamit ħisi.

* **13:23:** Uman 16.1

**Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of
Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu,
Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de
Uluveu, Vanuatu.**

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd